

Naročnina za celo leto 2 K.

Posebna številka velja 6 vin.

Naročnina se tudi na pol leta plačuje in se mora poslati vnaprej.

Cena oznanil je za eno stran 64 K, 1/2 strani 32 K, 1/4 strani 16 K, 1/8 strani 8 K, 1/16 strani 4 K, 1/32 strani 2 K, 1/64 strani 1 K.

Pri večkratnem oznanilu je cena posebno znižana.

Za oznanila (insertate) uredništvo in upravnštvo ni odgovorno.

Uredništvo in upravnštvo je v Ptuj v gledališkem poslopu štev. 3.

Štajerc izhaja vsaki drugi petek, datiran z dnevom naslednje nedelje.

Dopisi dobrodošli in se sprejemajo zastoj.

Rokopisi se ne vračajo in se morajo najdalje do podeljka pred izdajo dotične številke vpslati.

Štev. 6.

V Ptuj v nedeljo dne 18. marca 1906.

VII. letnik

Cesar Jožef II. — dobrotnik ljudstva.

Duševni orjak, razsvitljena glava, dičen mož najplemenitejšega srca in kristalnega značaja, mož, čigar blago srce je plamtelo le za blagor in srečo podložnih, to je bil naš uzor in dobrotnik kmetov, veliki cesar Jožef II. Zares, priprosto ljudstvo, bodisi že kmet, obrtnik ali delavec, ga ni imelo odkritosrčnejšega prijatelja kakor ta dični sin naše svitile cesarske hiše. V celem srednjem veku je bilo priprosto ljudstvo, pred vsem pa ubogi kmečki stan, brez vseh pravic kakor suženj trpinčen, izesavan, podložen pustolovnim graščakom, bogatim škofom in samostanom, ki so po navadi prav neusmiljeno, bolj rečeno naravnost po zveriskosti včasih ravnali z ubogim trpinom. Cesar Jožef je začel odpravljati za kmeta krute postave in ko je samopašna graščinska in duhovska gospoda trdila, da je zemlja, katero obdeluje kmet, njihova svojina, je jim blagorinji cesar rekel velepomembna beseda: „Rad bi znal, kaj je bilo prej, ali kmet, ali graščak!“

Zato tuli, ker se naš list zavzema za korigirani in napredek kmeta, obrtnika in delavca, je sprejel cesarja Jožefa II. za svojega zaščitnika, kot svitlo zvezdo, na katero gleda v svojem nesebičnem delovanju za ljudski blagor. Sijajen izgled velikodušnega cesarja v ljubezni do kmeta, obrtnika in delavca je nam vodilo in načelo, po katerem se brezobzirno ravnamo in zato tudi sedaj ob obletnici njegovega rojstva (roj. 13. marca 1741) in njegovega imendana posvečujemo uvodni članek večnoslavnemu zaščitniku naših idej ter navdušeno kličemo: „Slava tebi, ki si nas kmete ljubil!“

Cesarica Marija Terezija (1740—1780) je že sama spoznala, da ji je treba pridobiti ljubezen kmeta in nižjega, priprostega ljudstva sploh. Ona je začela kmetu olajševati njegovo neznošno življenje, ona je osnovala prvo občno ljudsko šolo. Njeni svetovalci, pred vsem slaviti grof Kounic, so dobro poznali kutarje in črno-

suknježe ter želeli odpraviti kruto cerkveno nadvlado nad duševnim življenjem ljudstva. V pravi tir pa je vse spravil še le njen velikodušni, bistroumni sin Jožef II., ki si ga je že l. 1765 privzela kot sovladarja. V zgodovini jih ne najdemo veliko vladarjev, ki bi bili Jožefa II. v ljubezni do podložnih podobni. Svoja mlada leta je preživel največ pri knjigah ter si blažil um; duh zlata svobode, duh duševne prostosti in svobode vesti je že takrat, pred veliko francosko revolucijo, pihjal iz francoskih livad, kjer so enciklopedisti Rousseau in dr. s svojimi spisi pripravljali ljudstvo za napredno življenje in duševno prebujenje in Jožef II. je bil odgojen ravno v duhu t-h francoskih enciklopedistov. Proti sebi samemu je bil strog, vse dolžnosti delavnega človeka je izpolnjeval, proti revni, trpinu-kmetu, delavcu in obrtniku pa je bil mil in blag, kjerkoli jih je našel.

Že l. 1775 je cesar Jožef II. skup s svojo materjo izdal takozvani Robotpatent, s katerim je določil in umeril, koliko naj kmet daje desetine, koliko naj opravi tlakarskega dela, sploh kolikor toliko je že takrat storil v prid izzelenemu kmetu Duhovnik in graščak, ki je bil pravzaprav le orožje duhovništva, je takrat vnebovpijoče pestil, porogljivo zatiral kmeta in to neusmiljeno „maziljeno“ pest je občutil najbolj slovenski kmet, kmet v naših krajih, ker je najbolj mehke, k svoji škodi navadno pokoren kakor pes. Naši stari očaki so bili pravcati suženjki, teptani še hujske kakor živina. Izsesavanje ljudstva je naposled priklopelo do vrhunca, ljudstvo je stradalo, dočim se je lahkoživi graščak in hinavski duhovnik mastil iz žulj kmeta, ki je stokal in se zvijal kakor mandrani črv pod jarmom zakrnjenega, oholega, zloglasnega klerikalstva. Ali kadar žalost do vrha prikupi, tedaj se že veselje glasi, pravi pregovor. Blagi cesar je poznal, da to ljudstvo ni iz lesa, neobčutno, poznal je, da to ljudstvo potrebuje in pričakuje od njega pomoči in ljubezni, zato se je zanj zavzel in začel to mu iskreno udano, od duhovništva in graščakov zatirano ljudstvo razumevati in ljubiti ter žrtvoval svoje duševne moči in svoji

vladarski vpliv k temu, da ngonobi klerikalizem in kmeta reši. „Gospodje, tudi kmet je človek!“ je zagrmel graščaku in farju na njuna kosmata ušesa, ko sta se ustavljala cesarjevimi odredbam v prid kmetu trpinu. V graščinah in samostanih, v bogatih škofijah in dekanijah so se seveda kiselodržali in škripali z zobmi, pa kaj so si mogli! Pod njihovimi okni je razžaljeni suženj, razdraženi kmet vihtel krepko svojo pest in to so spoznali, tiste so se bali!

Dne 1. novembra 1781 je cesar konečno popolnoma prekucnil podložništvo in tlako, kmet ni bil več duhovnikov in graščakov suženj kakor poprej. S tem patentom se je določalo, da so kmeti lastniki zemljišč, katere posedujejo, da se smejo prosto ženiti, da ne velja več grda ona pravica „ius primae noctis“, ko je smel pohočni graščak prvo noč po poroki nevesto prvi sam rabiti in še le potem tako oskrunjeno jo je dobil njen mož kmet-trpin; po tem patentu so smeli prosto odhajati, kamor so hoteli, in lahko so se učili rokodelstva, katero so jim je poljubilo. Jožef II. je vzel dalje graščakom sodstvo v kriminalnih stvarih, uredil pobiranje davkov. Duhovska in graščaka vsemogočnost je bila ugonobljena. Ali Jožef II. je posegel še dalje, med cerkveno premoženje. 700 bogatih samostanov, kjer so menihi le lenobo pasli in samopašnost uganjali, kjer so se pri obloženih mizah mastili z najboljšimi jedili in najdražjimi pijačami, in kjer je samostanski pes bolje živel kakor krščeni kmet-trpin, je kratko malo zaprl. Mehkužne in prežite samostanske opate, ki so se vozili v pozlačenih kočijah s 4 konjmi, je pogol iz njih grešnih brlogov, njih premoženje pa je odredil za verski zaklad (Religionsfond), iz katerega se izplačuje posvetna duhovščina in se poravnava potrebnosti revnih cerkva.

Za vse te dobrote, ki jih je plemeniti vladar izkazal kmetu-trpinu, mu tisti ne more biti nikdar dosti hvaležen. „Slava Tebi, ki si nas kmete ljubil!“ naj torej odmeva po vseh krajih, kjerkoli stanuje svobodni in napredni kmet. Slava Tebi, dični sin habsburške cesarske hiše, s katerim je kmetu napočilo novo,

Zadnji dnevi v zajčkem samostanu.

Bilo je l. 1783 v spomladi. Iz zajčkega samostana pri Špitalcu, na južni strani konjskega gorovja, je jahal na bujnem črncu visokorastel menih — prijor Alberik. Rujava, dolga polnobrađa mu je v spomladanskem vetričku valovila po širokih prsih. Rujave oči so gledale ostro in trdo na okoli, bolj je bil podoben turskemu paši kakor kakemu od postov in samozatejavanja okostenelomu menihu. Bilo je po njem poznati, da je vujen komandiranti. Milostivi in vsemogočni pater prijor je odhajal na lov v obširne samostanske gozdove na Pohorju.

Dolgo let pred tistim časom so se v zajčkem samostanu na Spodnjem Štajerskem naselili cisterijački menihi sv. Bernarda in ljudstvo jih je spočetka gledalo kakor svetnike. Molčali so vedno, zgodaj vstajali k molitvam in po dnevu težko delati. Samostansko uboštvo je vladalo pri njih povsod: v hrani, obleki in stanovanju. Toda časoma se je nakopičilo bogastvo in to je bilo vselej cerkvi in kloštrm le v kvar in pogubo. Sinovi sv. Bernarda so začeli narobe živeti t. j. dobro in veliko jesti in piti, pa nič ne delati, veliko govoriti in malo

premišljevati. In potem je človek vse povsod naletel na menihe. Našel jih je v mestu v lahkoživih družbah, pri kvartah in kockah, na lovu. Pozno so hodili spat, utrujeni ne od molitev in zatajevanja, temveč od pitja in jedi, pohotnosti in razkošnih veselici. Solnce je že bilo visoko, ko so vstajali, da nadaljujejo tam, kjer so snoči prenehali. Taki so bili večinoma vsi menihi ob času cesarja Jožefa II. in tudi v zajčkem samostanu ni bilo drugače.

V Oplotnici, kamor je prihajal prijor Alberik, je že čakala truma samostanskih tlakarjev, okoličnih kmetov, da ga spremljajo na lov ter mu priganjajo zver. Ponižno so pobesali svoje glave ter pripogibali pred njim od mučnega tlakarskega dela sključene hrbe. Rezko jim je rekel, naj odidejo k tlaki, da jih danes za lov ne potrebuje.

Iz Oplotnice je prijor jahal v soteski med sedajno šentjurgersko in kebeljsko faro eno uro daleč k lovski koči. Tam je bila bistrooka srna, mlada, kakor spomlad lepa logarjeva ženka. Ni bil tam prvokrat, lov je bila le pretveza, prijor Alberik je med drugim rad lovil tudi kmečka dekleta in mlade kmečke žene. Toda takrat jo je skupil! Ljubosumni logar, ki je že poprej večkrat z nevoljo gledal sumljive obiske in pohotne poglede prečastitega gospoda, je besno, kakor razkačena zver planil po koncu,

ko je prijor vzprieo njega okoli vitkega stasu objel njegovo zenico, in logarjevi košeni prsti so se zarili v debeli prijorjev vrat. „Lopov, to je edino moje, kar imam in kar mi drago, in se tega me hočeš oropati?“ je sikal logar pohotnemu prijorju v obraz. „Toda, ti nisi vreden, da se umazam, da v moji koči izdahnes svojo grešno črno dušo! Skidaj se mi iz hiše!“ in pri tem je pustil prijorja.

„Pes, jaz te uničim!“ je jeze zasopel prijor, ko je zaznal, da ga je mišičnata logarjeva roka pustila. „Še danes si odpuščen od službe. Le papež te more odvezati tega greha, da si se lotil posvečene osebe, pri sodnji pa izveš, kako se mora tlakarski pes obnašati s svojo gospodo!“ Na to je ves razkačen in od jeze rdeč po obrazu zajahal črncu ter oddiral preko Oplotnice v samostan nazaj, v srcu kuhajoč najstrupnejše maščevanje zato, da so se mu izjalovile pohotne nakane.

Solnce je že visoko plavalo nad Bočem in Rogasko goro, ko se je prebudil prijor Alberik ter se namenil dati ukaze, logarja vkleniti in pripeljati. Ali v samostanu je že čakal cesarski uradnik, ki je prinesel pismo, da je cesar Jožef II. določil samostan zapreti ter da morajo menihi takoj zapustiti kloster. In oddahnil si je kmet in logar, na kolensih proseč blagoslova iz nebes za milega cesarja Jožefa II., ki ju je rešil trinoga.